

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ
БИЛБОДСКОО ЖИВОГИСА ОН МАСИЧНОМ
УНОГОНОМ ШИПРАГУ СЛ ОДИ, 1937 ИН
— БИЛБОДСКА ОН МАСИЧНОМ ШИПРАГУ СЛ ОДИ, 1937 ИН —

БРОЈ 7

БЕОГРАД, АПРИЛА 1937

ГОДИНА II

ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

БРОЈ — 2 ДИН.

ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА — 10 ДИН.

ШИРОКИ ВИДИЦИ

Живот проводиш у већем или мањем граду, али често буде, да се у разне часове каквог лепог дана у пролеће, лети, или у јесен, обреш пред широким видиком, на додгледу плодних поља, ливада, благих коса и брежуљака, шумица и шума, потока и речице, сеоских насеља, и по неког торња сеоских цркава. Или си путник, или си у посети код неког свог рођака, пријатеља или познаника, или ти се десило, да си у шетњи под таквим видиком једним.

На место обичне градске хуке, око тебе влада мир. Где год се погледом задржиши наилазиш на лепоте, што их стварају ефекти сунчане светlostи и сенака, њених нераздвојних пратилаца.

Сав видик покрiven је нијансама зелене боје, од најбледје до најзатвореније, и нијансама жуте, плавичасте, и mrке, које се стапају у праву једну светлосну величанствену хармонију.

На по некој коси или ивици шуме, види се једна или више сеоских кућа, бело окречених, било саме, било са још каквом стајом, градом или амбаром близу ње, али обично са карактеристичном оградом од врљика и вратницама, и виде се воћњаци.

Било и по неки део широкога државног пута, или само сеоски путеви и путање и стазе шарају пејзаж, и губе се на ивицама шумица и шума, или у селу, или на потоку и речици, или у дворишта појединих кућица. Из понеког димњака споро се вије танак

млаз сиво-плавичастога дима. Овде, онде, види се нешто оваца са чуварима, каквим дечком или девојчицом, или по које говече. С времена на време зачујеш лавеж паса, или неко дозивање, или птичији пиштави глас. На скоро сасвим чистом небу, само је мало далеких белих облачака, који као да се крећу.

Ти не знаш зашто, али осећаш, да ти се на додгледу тога, у ствари обичног видика у души разведрава. Некаква пријатност почне ти обузимати и осећања и мисли. Што дуже посматраш видик око себе, душу ти све више почне обузимати некаква благост. Између тебе и видика осети се дубока интимност, коју као да почнете изражавати у немим дијалозима:

— Шта је ово са мном сада? питаш се' крстарећи погледом по видику. Одкуда ми одједном у срцу ове радости?

И чујеш, као да ти видик одговара:

— Моја плодна поља и шумице, мале куће што се у зеленилу беласају, поток што жубори и шипраг обалом његовом, путеви и стазе, што ми телом вијугају, и наредки гласови што их чујеш, — сви ти ознаки живота човековог и живота Природе, овде се очитују својим вечно истим изражajima, онима истим, услед којих су и душе твојих предака, и безбројних нараштаја људских, подрхтавале и крепиле се. Отуда сада толико богатство лепота у твојим грудима, отуда тај пријатни занос који те обузима. У теби се

сада оличавају многи и многи њих, којих је нестало у тајанственим дубинама времена, који су били крв крви твоје, и у личности твојој сад се и они јављају.

— Истина је одговараш ти, пред овим сјајним светлосним сликама, што се у овој тишини, у тако великом броју распостиру око мене, осећам, као да ме изненада, нека и физичка и духовна снага обујмљује. У осећању ми, као да су се изгубили непријатни и тешки моменти што сам их преживљавао, и живот ми и свет исцртавају се само својим лепим мотивима, који ме дубоко потресају,

А на то твоје одушевљено клицање, чујеш као да ти видик одговара:

— Све што сада дивећи се посматраш, најбогатијим, најдубљим, никад не написаним језиком, и људима недостижним стилом, прича ти причу о животу човековом, па и о твом личном животу. У пркос хладног и неумитног времена, које све собом у неповрат носи, ја и мени слични видици, стално смо и веично ту. И у колико будеш боље нас упознао, у толико ћеш и сам бити јачи од времена. Зашто то, и како, казаће ти се, кад само мало боље будеш о томе размислио...

Нешто налик на такав и њему сличан дијалог, као да се поведе између човека и широких светлосних видика под мирним поднебљем, каквога лепог јутра или вечера. А то с тога, што је мало прилика у животу човековом, у којима се као тада духовно узноси, и у личности својој концентрише суптилне квалитете природе људске.

Под богатством светлосних тонова и акорда, и богатством и разноликошћу материјалних објеката, на удар мађијске палице маште, стварни се свет претвори у праву бајку, а животни сокови у опојне напитке.

И одушевљен, помно посматраш видик око себе, и дивиш се. Сунчани се зраци преливају и сливају један у други, и изводе чаробне слике. Она кућица тамо са стајама и оградом, претворила се у општи символ бављења човека, бављења читавог човечанства на земљи, а трака дима што се из димњака вије, претворила се у неки други тајанствен символ врло дубоког значаја. Ако где, недалеко од себе, на потоку или на речици, чујеш клапарање воденичког точка, под ново-

придошлим ти осећањима и пробуђеном маштом, учини ти се, као да слушаш монотону песму, што од искони прати трудни рад човеков.

И плодна поља, и ливаде, и утрине, и поједина стара дрвета, и шумице и шуме, и шибље дуж потока и речице, све то почнеш генералисати, свему томе почнеш давати некакав општи значај. Са релативно ускога хоризонта, пренео си се у најшири и по простору и по времену. У тишини што око тебе влада чини ти се да чујеш мирну ритмичку пулсацију живота и земље и читавога света, и осећаш, како је пулсација и твога срца и мирна и ритмична.

У перспективи, кроз кристално бистар ваздух и тамо подаље од тебе, и на крајњим линијама видика, предмети се исцртавају јасним и прецизним контурама, и са толико привлачности, да не знаш на којима по најпре поглед да задржиш. Све се претворило у велику једну светлосну симфонију, чији те сложни ефекти преображавају. Осећаш се и сам сложенији, већи, савршенији.

И корачајући, и застајкивајући, подавајући се утисцима лепоте спољњега света, и буднога као у сну, сколи те свет визија твојих доживљаја, од ранога детињства, па све до дана, што их преживљујеш. Међ њима многим, пред духовним ти погледом, мало се дуже задрже понеки, који су ти се у душу најдубље утиснули. Читаво богатство импресија, почне ти се у осећању будити, и уз пратњу лепоте видика, изводити дубоке поетске концепције. И не знајући, у тим моментима постајеш обдарен песник, на чијој лири одјека налази сва лирика живота човековог. Песник си већ и по томе, што су се под тим истим видиком обретали и други људи, од којих ни један није видео на њему ништа необично, ништа због чега би му срце почело брже ударати, и душа му се почела уносити у тајанствене дубине живота људског, и тајанствене дубине простора и времена.

Како се дакле тамо, где у срцима има услова за то, утисци широких польских и сеоских видика, дубоко у срца урезују, и лепотом својом, као правим чудотворним леком, ублажују многе бољке, што их живот човеку задаје ..

ОБЛАЦИ

VI

Било је то од прилике око шест сати по по-
дне 12. септембра. То знам тачно, јер сам датум тај
записао. Био је један од оних последњих топлих,
летњих дана, кад се, кроз разнолике тонове у при-
роди, душа природина са највише нежности очито-
вала; кад се већ почну наговештавати они сваки-
дашњи први гласови дубоке интимности између чо-
века и спољњега света; кад све што човек под сунцем
гледа, стоји пред њим под доминантном нотом вели-
ке хармоничности неке. Из сложених скала зеленила
шума и поља и појединих дрвета, плаветнила неба
и перспективе, површине воде и боје цвећа, као на
сложеној партитури некој струје нечујне, јасно наго-
вештене мелодије, које одјекују у дубинама душа
наших.

Предвечерња светлост таквог једног дана пу-
нила је собу у којој смо седели, кад се то десило, кад је Душан изашао и ми остали сами. Нагомилавана нежност и љубав моја према њој, коју сам
морао утишкавати и крити од њега, а што ме је
сваког момента могло издати, — ослобођена од
једном, није могла а да се ма на кој начин не ис-
попи. И тако је дошло то моје питање и тај њен
одговор. Али, и томе њеном, тако поверљивом од-
говору, порекло је морало бити не само у том мом
питању, него још, и то много више, у тим спољним
светлосним приликама лепог и мирног предвечерја.

Узбуђеност моју у томе моменту тешко би било речима претставити. Могу само толико рећи:
и кад сам оно први пут, као одрастао дечко, за-
дрхтао под новим неким још непознатим осећањи-
ма у присуству девојчице једне, нисам био више
узбуђен и потресен. И прво што ми је на памет
пало било је: кад ће само тај моменат доћи? кад ће нам се поново указати прилика, као тога дана,
да ма и за тренут само, останемо сами?

Та мисао није ми избијала из главе и кад је
понова ушао Душан, и кад смо продужили да раз-
говарамо. „Други пут, други пут,“ као рефрен те
су речи одјекивале кроз све звучне гласове око
мене. О чему сам после тога и с њим и с њом
разговарао не знам. Све ми је остало морало бити
индиферентно.

Шта је она преживљавала у томе моменту ни-
сам могао знати. И ако сам држао, не, и ако сам
уверен био, да ће ме очекиваним саопштењем уве-
сти у интимне куте њеног срца, и говорити ми о
осећањима бар блиским љубавним, — ја ипак нисам
могао знати и шта ће ми она о тим осећањима
рећи. Али баш у тој неизвесности, у тој тајanstvenosti у којој су се ти односи наши скривали, би-
ло је неисказане дражи. Између нас двоје постала-

ле су везе неке много интимније но што су само
пријатељске. И кад сам јој то саопштио, у први
мач, увређена у достојанству удате жене, којој је и
најдаља помисао о таквим и сличним осећањима
мојим према њој, морала бити страшна, — она је,
пошто је после о томе хладније размислила, баве-
ћи се тако у чисто осећајном свету, морала по-
чети назирати у томе свету и неке за њу дотле
непознате видике. Један млад, дотле јој симпати-
чан човек, на њено највеће изненађење рекао јој
је једнога дана да је воли, њу, удату жену, жену
његовог пријатеља.

Таква једна евентуалност за њу до тога мо-
мента као нешто апсолутно немогуће, била се од-
једном обрела пред њом, као хладна неумитна ствар-
ност, и она је на то, као под физичким неким уда-
ром, чисто посрнула. И оно што јој се од тога мо-
мента у глави развијало, морало је понајпре бити
слично хаосу. Али потом, мало по мало, кад се
хаос тај почео да срећује да изводи у јасније сли-
ке и претставе, прво на чему јој се пажња морала
сконцентрисати, били су неки моменти што су прет-
ходили томе догађају. „На он је њој и раније саоп-
штио своје осећање и у тој и у тој прилици, само она
тада није ништа схватила, није разумела. Он се да-
кле ипак трудио да јој на деликатан начин, с пуно
пажње и респекта достави што му на срцу лежи,
не би ли му она ма из далека наговестила како на
њу то његово саопштење утиче. Али тада још она
није ништа знала. И како према томе, није реаго-
вала на та његова саопштења, која су међутим,
сад се сећа: била све одређенија и одређенија и
јаснија, — он је онда тек после тога рекао јој оно.

После првог изненађења и индигнације, и по-
сле првих неколико дана, те и њима сличне мисли
и рефлексије већ јој нису морале изгледати тако
страшне. На против: поводом тих рефлексија ма-
ло по мало, читаве поворке заљубљених и безброй
прича о њима биле су јој у машти. И због тога, и
многи најобичнији детаљ из дотадањег свакидашњег
јој живота, као под чинима неким, преображен,
проговорио је и причао јој и он о чарима тога
света. На обичној оној сјајној слици коју је, у раз-
ним моментима дана и вечери, кроз прозор гледала,
почела је задржавати мало дуже сањиве погледе
своје, и у златним тачкама и делићима сунчаних
зрака, и тамним, осенченим, на дрвећу и лишћу, на
једном делу ограде и цвећу и трави крај ње, про-
налазила је нешто, што је у њој развијало блага и
нежна осећања нека. Уз ритмичко куцање шетали-
це на сату, као и мимо њене воље, слушала је не-
где у грудима својим, нему мелодију неку, изазва-
ну тим куцањем. Са оне слике у трпезарији што је

претстављала Јесен, коју је она и дотле волела, као да се тих дана почела извајати читава симболичка поема једна о животу људском. „Иду године, стиже јесен и зима, живот тако брзо пролази, а како ми мало мислим о томе...“

Али чудновато: и због те тако сетне помисли, нису је узнемирали никакви тешки и непријатни осећаји, нити мрачни закључци какви, као што би после такве једне рефлексије управо логично било. На против, из оне тренутне меланхолије зрачила је попре благост нека.

У тим новим приликама пролазили су јој дани, како јој је донекле изгледало, као и раније. Промене што су јој се тако наговештавале остављале су је још индиферентну у толико, што им још није схватала прави разлог.

Као и дотле дан је понајчешће проводила сама. Душан је свакодневно имао послана ван куће. И у тим околностима појавио се први јасан знак онога, што се у ствари дешавало с њом. Самој код куће није јој више онако мирно, и спокојно пролазило време као и дотле. Сваки дан јој је као и дотле био заузет обичним кућевним пословима, или ручним радом или читањем, или кореспонденцијом, само оне сталне и непоколебиве дотле присебности и сталожености више није било. Увек с добројудним и разговорним Душаном кад год би дошао кући, долазило је неко нарочито пријатно расположење, које се одмах рефлектовало и на њој. Међутим, и ако то Душан није примећавао, њој је било јасно: расположења тога и осећања више код ње није било. Кад је први пут ту промену на себи приметила било је, као кад сенка облака пређе преко осветљенога поља, па је убрзо нестане. Али после извесног времена, једног дана кад је седела сама у малој соби што је гледала у воћњак иза куће, и нешто више утонула у магласте слике и претставе тргља се у један мах и остала замишљена, као човек који се труди да нешто дубље прозре, да нешто себи објасни и растумачи. Помислила је на ту промену на себи. „Како се то десило? шта је био узрок томе?“

На то питање, међу више одговора што их је сама себи давала, један јој се одговор управо наметао, јер се она трудила да га одстрани. У колико је одговор тај изгледао убедљивији, у толико га је она више избегавала. „Зар још питаш? Зар ти још није јасно?“ гласио је тај одговор. „Твоје срце јаче но и једном раније задрхтало је на причу о безбрјним срцима из којих је никло, и која су се давно у прошлости изгубила. Туга и сета, што се у њима усахлим зачињала, и што је остала и после њих да живи, сколила те је, и повећава чежњу твоју за магластом срећом. Судбина је твоја хтела, да и ти ово дана, у самој себи преживљајеш сву прошлост и сву будућност људску, а

сва и прошлост и будућност људска једино је оличена у никад неиспитаним дубинама и мистеријама срца. Пред тајнама и дубинама тим, и ти си се обрела, али није дуго прошло, а ти си видела да ниси сама на томе путу, да поред тебе стоји још неко. И кад си замишљена, узбуђена и узневерена, лаганим покретом кренула главу у страну да видиш ко је то, видела си да је он, што ти је, у осталом, и дотле срце шапућући наговештавало... Јел' ти сад јасно? Не заборави само, да је и његово срце исто тако као и твоје, узнемирено и потресено због сетних прича о прошлости, и као твоје дрхти већ сад на помисао о пролазности свега, и у тој стрепњи труди се да спасење нађе...“

Све то с пуно нежности и саучешћа саопштавају јој неки унутарњи глас, и она је замишљена седећи непомично слушала. И није дуго прошло а на место привидне мирноће и хладног размишљања, почела је била обузимати нервозност нека. „Ја вас волим Марија, како чини ми се никада човек није волео.“

Те исте речи и њима сличне чула је она и од Душана, али, како је велика разлика била између њих. Он јој више те речи није ни једном поновио јер му је она то забранила, и ко зна: шапуће их можда кад је сам, јер, наравно: о томе не сме нико знати, то је његова тајна коју ће собом у гроб понети. И на ту реч, и оне претставе што се са ње неминовно развијају, почела се била поново да губи у маштање о тајнама, што нас, никад необјашњене, прате и за живота и после смрти.

У то су се врата од предсобља отворила и ушла собарица.

— Дошао је господин Даничић.

— Доведите га овде, одговорила је Марија изненађеној девојци, јер је то био први пут да га је хтела примити у тој малој, интимној средини својој.

Кад сам ушао она је седела, и чим сам је погледао видео сам, да се с њом нешто необично дешава.

Од последње ми посете било је прошло више од десет дана, Нисам им нарочито хтео ићи. Хтео сам да је и на тај начин у неколико изазовем да мало чешће мисли о мени, и да тако што дуже остане под утисцима и рефлексијама њенога обећања да ће ми рећи оно што сам је питао.

Али чим сам тога дана дошао и чуо од девојке да Душан није код куће, и нарочито кад ме је Марија позвала да одем тамо к њој, био сам сигуран да ћу убрзо знати шта ме чека, и каква ће бити њена одлука и завршна реч после изјаве моје да је волим. И кад сам је угледао прва ми је импресија била, да ће ми понајпре поновити оне своје раније речи, и можда ме чак молити да им више и не долазим. На тај закључак био сам до-

шао једно с тога, што је од последњег нашег интимног разговора, имала прилично времена да дубоко размисли о свему, да осећање своје подвргне под контролу хладног размишљања о себи и о дужностима својим, и друго стога, што сам јој на лицу такву неку одлуку прочитао.

Кад сам пришао да је поздравим није се дигла. На њено, како ми се учинило немарно „седите“ сео сам на најближу столицу леђима обрнут прозору с друге стране сточића што је стајао пред њом.

Због те ситнице, због те нијансе у њеном изгласку, за мене више није било сумње: био сам осуђен.

Пошто сам сео, нити ме је она одмах шта запитала, нити шта рекла, нити сам ја проговорио, а што се често у таквим приликама дешава. Али и ако то ћутање није трајало дуже од неколико тренутака, у уверењу да ћу чути нешто сасвим противно ономе чему сам се надао, пре но што сам дошао, и та тако кратка пауза изгледала ми је врло дуга.

— Ви када сте нас заборавили, рекла ми је, налазећи свакако да она треба мене да ослови.

— Као на мађијске речи неке осетио сам да ми се на те њене речи у души од једном разведрило. „Каква заблуда“, помислио сам, „ти си изгубио моћ да јасно видиш. Тако се не почиње ни најблаже прекоревање, а то ли страшан прекор увређеног поноса нечијег.“

— Како можете да ми тако шта кажете? запитao sam је потресеним гласом.

— Досад никад нисте тако дugo изостали.

Још више охрабрен том другом примедбом њеном, рекао сам јој:

— Кад би само знали шта ми то ваших мало речи кажу!

— Шта вам кажу? запитала ми је, и лепо сам видео с колико је љубопитства испекивала мој одговор.

— Кажу ми, да сте се, с времена на време задржавали часом на никад неиспитане дубине срца и душа људских: на појаве и догађаје што са њихничу, на осећаје и на страсти, на поезију и на снове што се у њима зачињу, и да сте поводом тога мислили и о мени и о ономе што се у мојој души дешава од извесног времена.

Она ме је часом погледала, и у томе кратком погледу њеном испољавао се читав један свет мисли, осећајности, страховања и борбе.

— Зар сте још могли сумњати у то?

— Нисам, нисам ни једног часа сумњао у то, рекао сам јој скоро покајничким гласом; то сте могли увидети и пре, и нарочито после оног мог питања, на које још с нестручњењем чекам ваш одговор.

— Питали сте ме да ли се љутим на вас, продужила је она. Не љутим се, не љутим се, и ако би можда...

— Ту је стала, није довршила своју мисао.

— „Имала и сувише разлога да се љутим на вас,“ довршио сам ја у мислима ту тако јасно изражену мисао њену.

— Шта би? запитao sam је, као да ту може још бити какве сумње.

И опет један од оних њених погледа задржао се на мени.

— Је ли могуће, запитала ми је, да ви још нисте видели шта се дешава са мном?! —

На то њено тако изненадно питање, не знајући шта да одговорим, и ја сам њу само гледао.

— У души мојој није више као што је било. Ја преживљујем дане и часове каквима се никад, никад нисам могла надати.

Израз јој лица кад је те речи изговорила био је тако сетан. И први пут у тај мах, у свој руоби и нискости појавило ми се понашање моје према њој.

— Што сте ми, што сте ми рекли оно? и што сте ми онако говорили о животу, кад сте унапред могли знати, да ће те ваше речи морати оставити трага у овој монотоној средини, и овим мојим једноличним данима што их у својој скромној кући проводим?

Ја сам је и дотле волео и налазо сваког дана по неки нов доказ веровањи: да су у личности и појави њеној као у ретко којој другој оличене све тајанствене дубине лепоте жене, али кад ми је то кроз наговештене сузе рекла, то ме је од једном било тако потресло, да је моја толика љубав, или боље да кажем љубавна страст, од једном усахла, и место своје уступила дубоким осећајима саучешћа.

Кратку паузу што је потом настала, бојао сам се био да прекинем, не знајући шта да јој после тога кажем, што би ма каквог смисла имало. Долазило ми је да јој кажем: „опростите“, и да јој кажем „шта ћете, кад су осећаји моји према вама били јачи од мене.“ Али и један и други одговор после тих, и тако изговорених њених речи, изгледали су ми се слаби и неумесни. И зато сам ћутао оборене главе.

— Ја нисам више она која сам била, продужила је она. Преда мном, од извесног времена промичу слике којима се више не могу да отменим. Живот ми се почeo претстављати како га до скора нисам замишљала. Дани, како сам их досад живела, превучени су неком сивом бојом, и не занимају ме више. Некакав се немир усadio у моју душу. Некадања чежња и снови моји девојачки поново су се разбуцали, и неодољиво ме зову, вуку ме некуд у незнан, из овог досадањег мог живота. И док се то дешава с осећајима мојим, једновремено унутарњи

глас неки изводи преда мном, компонује их и рецитира ужасне разне сцене из трагедија људског живота, и због тога ваљда у сталној сам јези, у сталном грозничавом стању...

— Марија, Марија! више сам завапио но само проговорио после те исповести њене.

Она је на то подигла руку и дала ми знак да ћутим.

По томе гесту њеном видео сам да ни појма није имала о промени што се десила с осећајима мојим. Веровала је, да ћу јој после те исповести њене, и после тог ускука свог, продужити да говорим о лудој и необузданој љубави својој према њој.

— Ја знам, продужила је она, да је тешко савлађивати осећање своје у толикој мери да их други не могу приметити. За то нема свако од нас потребне снаге.

Било ми је јасно: у колико је том примедбом својом правила алузију и на саму себе.

Имате право наставила је, свет осећања нема ничега заједничког са светом мисаоним. Шапутиће срца надмашује све остale, па и најјаче гласове.

Још је само имала да дода: „то до сада нисам знала, јер нисам имала потребе да о томе размишљам, а сад ми је то тако јасно, јер сам на самој себи то искусила“, па да јој само наговештена мисао буде до детаља јасно претстављена. Али за то, биће, да није имала доста снаге.

И она је дакле мене волела, и ако јој је та грешна љубав наговештавала и мрачне и трагичне часове на које ће неминовно морати наићи, што ми је често и наговештавала.

Изненадна и невероватна промена у осећајима мојим према њој, после тих њених речи, још је постала одлучнија. Био сам се тврдо решио да идем, да ме нестане, да спречим несрећу коју сам спремао, не мислећи дотле на пустош, што би је за собом оставила у том мирном кутку. Било ми је јасно, био сам свестан тога, да ће она тек после тако неочекиваног kraja њеног, без сумње првог и последњег љубавног романа, имати да преживи кризу, која ће је, можда, и здравља стати, али сам био уверен да ће такво ренење ипак бити најбоље. Да се разведе, и да се после венчам с њом, такав би догађај, био сам више но сигуран, морао ставити на честиту душу и природу њену дубоки траг сете, туге и прекора. И ма колико да би ме волела, у место да млада живи у миру и задовољству, она би вегетирала и копнила.

Све то у једном тренутку прошло ми је кроз главу, и све је то требало и њој, ако не директно рећи, пошто би то било сувише брутално, а оно наговестити јој ма издалека. Само како, како? Једна грешна акција неодълivo вуче у друге све гре-

шије и грешније акције. Ax, како ми је та истина у тај мах била јасна, и како ми је тешко падала!

— Марија рекао сам јој.

Оборена погледа после последњих речи својих

кад сам је то ословио, подигла је главу и погледала ме.

— Вами је познато, рекао сам јој, како по неки пут, због изненадног стицаја прилика и једна једина реч, и један једини гест какве присутне личности, могу да даду повода појединцима да се обрну као пред откровењем неким; да се нађу у комбинацијама мисли и осећања у којима дотле нису били.

Не знајући шта хоћу тим да јој кажем, она ме је и даље немо посматрала.

— Ово што сам сад од вас чуо, толико ме је потресло, да немам речи којима бих вам то претставио. Знајте само да пред вами стоји један препорочен човек, сасвим, сасвим друкчији но што је—до мало час био. Као и вама: и мени се, као откровењем неким, живот јавио у новој светlostи једној, која је тако јака да ми погледима смета. То је све што вам могу речима претставити, више не могу, зато вас молим дозволите ми да идем. Усамљеност ми је потребнија но икада. Зашто? Не питајте ме, а ја сам сигуран да ће вам одговор на то питање дати било и само срце ваше, било и само мало помније размишљање о—осећајима мојим према вама.

Говорећи то био сам се дигао. Она ме је само посматрала и погледом ме тако јасно питала: „шта је то, шта се то тако од једном десило с вами?“

И те моје речи и понашање моје морали су бити за њу права загонетка. Из става у којем је седела није се ни најмање померила, само што је мало више подигла главу кад сам устао.

— Идете? запитала ме је.

— Јесте, одговорио сам. Дозволите ми... Марија,

молим вас дозволите ми да идем.

На то ми је она, као у бунилу неком пружила руку, коју сам ја прихватио и пољубио, уносећи у тај пољубац, чинило ми се, сву душу своју.

И тада, о, какав је то моменат био! Као одговор на ту нежност моју, осетио сам како се њени танки прсти припише мало јаче уз моје. Кад тада нисам пао на колена пред њом, знао сам да више никад нећу. Тај неми, а међутим толико изражаян покрет њен, био је најјаснији знак симпатија душа наших од познанства па све до тога часа.

— До виђења, рекао сам јој.

— До виђења, одговорила ми је она.

Блага и мирна јесен била је у своме пуном јеку. Са мале ћошке пред кућом мого пријатеља погледи су нам ишли преко пожутелих поља све тамо до реке. Алеја старих дрвета, што је недалеко од капије на огради водила ка друму, правила ми је утисак два реда старих људи, лицем обрнути је-

дни другима, оборене главе, утонули у сећање, будећи прошлост колико мишљу толико још више душама својим. Са мирнога лишћа њиховог пожутелог и рујавог, као да се извијала сетна мелодија

На ствари и појмове, који су у зачетку, гледа се као на ново уобличавање већ познатих ствари и појмова. На основу тога и може се разумети зашто широка публика и у филму гледа једну врсту позоришта, и зашто се тако често чује питање: Хоћемо ли у позориште или у кино? Има људи уметничких приroda који, посебујући велике градове одлазе у позоришта, али који живећи у мањим градовима радије одлазе у кино. И њима је кино добро позориште за провинцију. У погледу пак унутарњег односа позоришта и филма међутим нема пречишћених појмова, по среди је већином неодређено осећање: као да то двоје и јесте и није једно исто. Само зато, што се и на филму и у позоришту тако често једни исти глумци виде, што се позоришни комади стављају на филмове, даје повода мишљењу, да су позориште и филм уметности сестре. Питање је само, да ли се тако мишљење може одржати или не може.

Да би се на то питање могло одговорити, не треба поклањати вере некритичном мишљењу широке публике, но се пре свега држати објективно факата модерног културног живота. Осмотримо ли пак та факта, одмах ћемо видети, да о неком мириљивом заједничком животу позоришта и филма како то публици изгледа, не може бити речи. Фilm води страсну борбу против позоришта. Офансива му је тако силна, да је позоришту тешко своје позиције одржати, због чега је принуђено, да пређе у против напад. Јавна је тајна, да је значај позоришта у модерном културном животу од године на годину све мањи.

Погледа ли се само на позоришта почев од чувених са својих премијера, неминовно се мора доћи до закључка, да је данас духовни ниво позоришне публике нижи но на добним концертима и добним предавањима. Људи који су се у глумачкој уметности разумевали, све је мање и мање. Добри позоришни критичари изузетци су. Они обични пак крећу се у рецензијама театралних општих места и књижевних детаља. Данас и велики глумци без скрупула иду у кино.

Најбољи позоришни комади који су последњих деценија написани били, нису били драме, већ

нека, праћена још и неумитним језиком вечерњих лепота читавог хоризонта. Моја душа тонула је у сети. Више није смело бити одлагања: морао сам отпутовати.

ПОЗОРИШТЕ И КИНО

драматизиране новеле. Последње велике победе што је модерно позориште извојевало, биле су у знаку борбе против духа театралности на позорницама. Народа и омладине у позоришту је мало. Са рентабилношћу позоришних предузећа као да је свршено. Скоро сва позоришта у Немачкој живе од државе или од општинске помоћи.

Фilm пак претставља сасвим другу слику. Од 1890 године, кад су браћа Lumière отворили први кинематограф у Лијону, кинематограф се развио у силу првога реда. Са дивљења достојном уметношћу, успео је, да дође у додир са свим водећим силама модерног друштва. Уз њега стоје и капитали финансијера похлепних за индустријска предузећа, али стоје исто тако и скромне уштеђевине шегрта. И широке масе великих градова и рафинирани уметници модерне, књижевне душе, иду с њим. Овим последњима нарочито је јасно, да је с позориштем свршено, као и с религијозним Митосима из којих је потекао, и као с којима запрегнутим у кола, у којима су се возиле наше старамајке кад су на претставе ишли.

Све то води ка закључку, да је изједначење позоришта и филма само последица феномена инерције популарне свести модерног човека, и да се у дубини бесвеснога, модерног доба једноставно за фilm одлучило. То пак даје повода питању о мотивима такве одлуке, и о значају схватања културних особености и друштвене структуре нашега доба. Обрати ли се пак човек тим питањем љубитељима претстава осредње свесности, који не виде тако велику разлику између позоришта и кина и питањем: где радије иду, они најчешће одговоре у кино. Истина многи кажу због тога, што у месту нема добrog позоришта, што уметнички теоретичари, непријатељи филмова неће да усвоје за прави разлог силног успеха филмова.

Каже се: кино је много јефтинији, и има их на сваком углу и најмањег града; човек не треба да се нарочито облачи и да плаћа гардеробу, траје краће време и скоро је у свако доба отворен.

Али сви ти, и сви други потцењујући разлози филма, у распостирању филма нису имали решавајућу улогу. Данас се не може говорити о филму

као о неком по нужди позоришту с ма каквим репертоаром, и не може се више одбацивати.

Значај проблема лежи у томе што позориште и филм и у духовно-историјском, и у социјалном, и у метафизичком и у психолошком погледу, почивају на сасвим различним претпоставкама. Човек као животни еклектичар с истим задовољством може у позориште и у кино да оде, с претпоставком да обе уметности разуме, а јасно је, да се човек разнолико осећа седећи у позоришту и седећи у кину.

Борба тих уметности једне с другом, само је део много веће борбе око будућег човека Европе. И у томе лежи велики значај њен. Према томе реч „две уметности“ могла би се само као провизоријум разумети, јер ту баш лежи најглавније и још недовољно објашњено питање: да ли филм има чега заједничког са Уметношћу. Да се филму често одриче уметнички значај познато је. Ево на пример, шта о томе каже Konrad Lange: „Покретљива фотографија мање је уметничка од обичне фотографије. Она се у томе погледу не може ставити упоредо са сликарством и пластиком, то јест, с правим уметностима, но с варљивим вашарским илузијама, панорамом, паноптикумом и вишом магијом“. Слично томе и Benno Rüttenauer: „Кинематограф,

као и све у основи механичко, има у себи више непријатељског према култури но за културу напреднога... У сравњењу с њим и најобичнији је циркус уметнички завод...“ Било би неоправдано цитирати та мишљења „филмских реформатора“, кад их човек не би могао побијати делима високо уметнички обдарених људи. Тако на пример Б. Муратова, који међ осталим уметничким појавама гледа на филм као на Anti — уметност Post-Eвропе.

По мени, још је велико питање да ли је филм као и позориште уметност у најдубљем значењу те речи. То наравно, ни мало не значи потцењивати позориште. Много је форама, које се не могу одмах рачунати у Уметност. Али које и поред тога нису ништа мање од Уметности. Тако пре свега Мит, Култ, Црква. Пошто је позориште из њих никло, с њима се развијало и њима огледало, то се намеће питање: да ли у бићу свом њима не припада? Ако би тако било, то би победа филма над позориштем био последњи корак на путу, којим Европска култура већ вековима иде, на путу преvoђења свих непосредних, у најширем смислу речи, религијозних животних стварања у сферу нестваралачког живота објективне противстојеће културе.

Федор Степун

У НОЋНОМЕ МИРУ

Овако су исто, као и ја сада,
У ноћноме миру, уз куцкање сата,
Многа срца људска висинама рада,
Неким тајним гласом жељкана и звата.

Од куд тај глас стиже, не чује се јасно,
И куцкање сата доволно га крије;
Али срца људска к њему стреме страсно,
У самоћи кад их мир и сета свије.

У том гласу има много узбудљивог,
Што безбројне слике уме да испреда,
Слике, што с лепоте, с колорита њихног,
Од свагдашњих знаних, вишега су реда.

И љуљкана тако снагом гласа тога,
И причом о оном што се с људма забива
Мислећи о судби, свога тражећ Бога,
Примирено срце сне утешне снива.

Л. П.

СРЕЋА И ИНТЕЛИГЕНЦИЈА

Данас нико не може порећи, да је питање: Зашто нам је дат живот, проблем, који људи нису у стању да реше. Одакле долазимо? шта је циљ света, питања су, на која се задуго неће моћи дати одговор, пошто се не могу узимати у обзир

никаква ван земаљска објашњења, и пошто се закључци експерименталне науке имају сматрати само као хипотезе. Човек је једна реалност без почетка и краја у времену и у простору, и има се само тако сматрати. Досада Природа није дала ништа

узвищеније, ништа савршеније од човека, који, не само да има право но коме је дужност, да се сматра ненадмашним. Циљ човековог живота сам је човек, и циљ му је у самоме њему.

Загонетка првих и крајњих узрока, оно: *шта сам?* и оно: *тта знам?* нерешена је. Ми не знамо право порекло човеково, нити знамо прави смисао живота. Само је нешто сигурно и несумњиво, а то је, да је ишчекивање среће први принцип људске природе, и да је тај принцип инстинктиван, неодолив и универзалан. Још пре но што је и дошао до, било истинитог, било лажног појма о срећи, човек хоће да је срећан. Ма какав начин живота усвојио, човек стално ка срећи тежи. И велики и мали, сви верују да су створени да буду срећни. То осећање тако је дубоко укорењено у нама, да га ништа не може поколебати. Ми сви хоћемо да смо срећни, то, и ништа друго. Све се према срећи цени. А срећа се мења према личностима, а мења се и код једне исте личности према расположењу. Јучерашињу срећу већ не сматрамо и за сутрашињу.

У колико се удаљујемо од младости, у толико губимо веру у будућност, ка којој смо се били кренули са тако много наде. У додиру с људима и са стварима, илусије се наше полако губе једна за другом, као што отпада лишће с грана у јесен. Али поред тога, ми из дана у дан очекујемо срећу, као што из дана у дан очекујемо да сунце обасја хоризонт. Узалуд се око нас животи гасе и вену, као што вене покошена трава, наша лична смрт, изгледа нам тако, тако далеко. „Живот је, како то Амијел у своме „Интимноме дневнику“ каже: „поучавање у постепеном одрицању, у сталном смањивању наших претензија, наших нада, наше снаге и наше слободе“. Круг се стално сужава. Хтело се да се све зна, да се све види, да се све чује, да се све освоји, а међутим, у свим се правцима долази до непремостивих препона. У почетку изгледа као да нас чекају и богатство, и слава и сила и власт, али потом, од свега тога не буде ништа. Па и поред тога, не одричмо се наде, и не гушимо у себи жељу за срећом.

У првим моментима задовољених жеља, уображавамо да смо срећни. Али убрзо потом, оно, због чега смо се радовали ишчили, и тамо, где нам се чинило да смо потпуно задовољни, задовољство то почне све више да се умањује, док се сасвим не угаси.

Све што нам је живот могао дати, остварило се, али и даље жеља за срећом није нас напустила. Тек што смо дошли до толико жељене среће, а ми се уплашимо на помисао, како је ипак све то недовољно. „Срце човеково није никада задовољно.“

Испочетка се верује, да се до среће може до-

ћи посретством света, посретством спољних добара. И одмах се пође за тим фантомом. Али одмах затим, говорећи са самим собом, човек се пита: па да ли сам срећан? А неки унутарњи глас из дубине савести, одговара: не, не, ти не знаш шта је то срећа. Онда се човек баци, да на некакав други начин тражи срећу, али и ту га чека разочарење. И тако се проводи живот узнемирен сталним жељама и у сталном страховању неком. „Кад бих само могао да некако све то изменим, био бих срећан“. Али, и после измене, човек се не осећа ни мало болje. И тада наиђу моменти кад човек самоме себи каже: бадава нема среће. Тада му се поново јави онај унутарњи глас: „Тражио си срећу у јаловом неспокојству, у ништавилу и у циљу ништавила. Тражи је где год на другој страни и наћићеш је“. И тада се поново пође у истраживање.

Све што је пролазно не може да задовољи многоструке аспирације нашега срца, као што ни наслућивање истине до којих доспева наша интелигенција, не може да задовољи наш разум. Потреба среће није ни мало више задовољена од потребе наше за разумевањем. Врло добро знамо, да смо стално подложни разочарењима, па и поред тога, и даље сањамо, и даље идемо да тражимо срећу. Сав наш живот тежи за срећом; њу гледамо тамо на крају наших нада, на ближем или даљем крају наших напорних подузећа. То је реч једна, која је урезана у најдубљој дубини нашега срца; то је глас један који срца наша стално чују, и који чаробно на њих дејствује.

А зар и само постојање идеје о срећи, није доказ о томе, да срећа постоји? Поништо сви ми хоћемо да смо срећни, то доказује да смо свесни среће, да знамо да среће има, чим је тако жарко жељкамо.

*

Живот човеков има двојаки циљ, један блиски и нарочити, као што је неодложно задовољење те или те тежње, којој је задовољство резултат, а други општи и удаљенији, који обухвата све наше аспирације, из којег се срећа рађа. Један од тих двају циљева јачи је и значајнији од другога, а то ће рећи, да је општи циљ од много јаче импресије на дух и на вољу, но само какав нарочити циљ. Јер, без општег циља, који је бити срећан, у колико би се човек бринуо о некаквом засебном циљу, то јест, да задовољи само ту и ту жељу своју? Срећа је дакле нешто много више, но што је само задовољство. Задовољство нас се дотакне, а срећа нас пројма; задовољство је одсев, слично је лакој тканини која се брзо цепа, природа му је пролазна, док је срећа сталнија и дуже траје. Задовољство нас више мори глађу, но што нас засићује. Срећни пак ми више ништа не желимо.

Срећа је хармонија. Кад се сви делови бића, кад се сви делови живота додирују и тако ређи проплићу, у дубинама бића човековог осећа се радост, чије трајање, чији континуитет ствара оно, што се с правом може назвати радошћу. То је огледало своје врсте, у којем се огледају интелектуалне и моралне способности човекове, његове жеље и његове аспирације. Срећа је развој наше-ге живота у складу са тежњама нашим. Отуда и долази разноликост у схватању среће, а што је природан резултат разноликости склоности људи. Јер ако се сви људи и свуда слажу у жељи да до среће дођу, они се разликују у дефиницији среће, и нарочито, у питањима о путевима који ка срећи воде. Концепције о срећи су произвољне, каприцијозне, и не почивају на утврђеним и непроменљивим принципима. Колико људи, толико и схватања о срећи, пошто сваки себи срећу замишља према свом личном укусу. Али зато, свако схватање среће открива менталитет појединача, и даје несумњиве доказе о његовој личности. Срећа није никакав објекат који постоји по самоме себи, но је чисто интелектуални феномен, који не зависи од прилика но од нашег начина посматрања. Као год што бол постоји само у нама, исто тако и срећа зависи од наше идеје о срећи, а не од спољних објеката. Срећа је животна снага, срећа је чиста моћ и савест личности човекове, која стоји као идеал ка којем треба ићи. Срећу стварају наше идеје о феноменима живота, и према томе: *срећа је продукт наше интелигенције*. Наша је интелигенција извор из којег срећа извире, и само интелектуалним напорима долази се до среће. Мера наших идеја о срећи, у исто је време и мера наше интелигенције.

Под речју интелигенција ми не подразумевамо

моћ поимања у опште, но личну моћ поимања животних феномена. Оно је интелигентан, то јест виши човек, који се не заклања за постојеће формуле, који се одликује величином својих идеја, свога осећања, и нарочито својим делима, који има подобност да ствара, и да уноси у човечанство нове снаге. Интелигенција је сила која претставља хармонију дарова, и манифестијација је људске енергије, и према томе је интелектуална воља *Volutas et intellectus unum et idem sunt* (Spinoza). Идеја о срећи, интелигенција и воља идентични су. Живети, значи тежити ка срећи. Жеља за срећом постоји у нама као животни принцип, али је интимно везана за нашу интелигенцију и нашу вољу. И тако идентификована, срећа је квалитативан резиме природних, интелектуалних и моралних дарова човекових, и расцветаност његова у хармонији индивидуалних му подобности.

Идеја о срећи често је у противречности са општом идејом о срећи, која је квалитативан резултат конвенционалних услова друштвеног живота. Општа, мондијална идеја о срећи у обрнутој је сразмери са личном интелигенцијом. У погледу могуће конвенционалне среће, живот обичног човека пружа више гаранције, но што је пружа живот вишег човека. Али није исто тако и што се тиче природне среће. Ако проницљивост интелигенције врло често онемогућава срећу у погледу мондијалном, она води ретке изабранике до тако високе природне среће, о којој обични људи ни појма немају.

Разни степени интелигенције воде ка разним степенима среће. А сва схватања о срећи, могу се свести на две велике класе: схватање реалистично и схватање идеалистично.

Ossip-Lourié.

Д В Е И З Л О Ж Б Е

У недељу 14 прошлог месеца отворене су две изложбе слика, једна Госпођице Зоре Петровић у Павиљону на Калимегдану а друга г. Милоша Бабића у Ратничком Дому. У објавама речено је, да ће изложбу г-ђе Петровић отворити г-ђа Исидора Секулић, али како је она морала изненадно отпутовати, то су присутни при отварању изложбе, па дакле и новинарски репортери, па дакле и јавност, били лишени задовољства да чују, шта госпођа мисли о сликарским делима г-ђице Петровић. За изложбу пак г. Бабића речено је, да ће је отворити г. Синиша Кордић, и тако је и било.

И ако смо дужни пажње и обзира према да-

мама у опште, па и према г-ђици Петровић, ми у најбољој намери за њу и њен као што се види, упоран рад с четкицама и бојама, налазимо да је у врло великој мери скренула са давно утваченог пута који води ка сликарској уметности, и да се обрела у неком хаотичном нереду, линија и боја. Видимо да делима својим неоспорно документује демонстративно негирање лепоте светлости и сенака и обличја божијих творевина, и то, без и најмање сумње само зато, што и она хоће да је модеран сликар.

Као што се види на свим редом изложеним slikama њеним она не води рачуна о основним

принципима сликарске уметности, из чега би се могло закључити, да, или још не зна, шта је то уметничка слика, или ако зна, да то просто игнорише.

Треба се само задржати пред ма којом од њених слика, па ће свакоме одмах бити јасно, шта она замишља под сликарском уметношћу и сликарским уметничким делом. На лицима и на телима свих њених портрета и актова, толико је много неправилности и ружноће, да то свакоме мора упасти у очи, а међутим, она није никде казала да слика искључиво људе с ружним лицима и телима, и то с предомишљајем на врло ружан начин.

На свим њеним фигурама шаке и стопала, само су неки безоблични патрљци, а цела им тела само неке бесмислене карикатуре анатомије, и то рађене као за инат правилним и лепим телима, том савршенству лепоте, како су их радили стотине и хиљаде великих сликара.

Боја лица, и у опште боја тела, на свим редом њеним фигурама, и ако су јој за моделе служили претставници беле расе, не само да је без икаквог оправдања неприродно mrка, но је прљаво mrка, а има их, која су права какофонија свих могућих боја. Потези јој четкице, којима се тобож ишло на израђивање, на моделисање лица и тела, вођени су без икаквог смисла. Има детаља на њеним телима, које и ако у ствари постоје, ни један сликар уметник није радио, а које она не пропушта да ради, без сумње за то, што хоће да *верно* репродукује природу, али што је интересантно, само у томе детаљу.

И зато, довести лепоту младога женског тела у везу са њеним женским актима, била би права профанаџија милости Божије, и профанаџија једне од највећих лепота.

За највећи број аксесоара на њеним портретима и њеним актима, не зна се рећи шта претстављају. За њёне слике цвећа и воћа, ни најстручнији цвећари и воћари не би знали да кажу како цвеће и какво воће претстављају.

О тканинама на њеним портретима, може се само толико рећи, да ни мало не личе на материјал од које се кроје одела..

Сва горе изложена опажања навелисмо, као што рекосмо у *најбољој намери за г-ђицу Петровић*. И ако у толикој мери неповољна за њу, опажања та, како ми држимо, требало би да учине, да се бар сада, кад то раније није, запита: па истина, где то ја идем и шта хоћу са мојим *оваквим* платнами? И ако се у истини буде пренула, и ако бар од сада буде мало помније задржавала пажњу на безбројне лепоте светлости и сенака, на лепоте обличија човековог, и дубину и изражajност његовог душевног света, што му се на лицу рефлектује, ми ни најмање не сумњамо, да ће код ње настати

по њу спасоносан преокрет, за који би највише нама имала захвална да буде, нама, који ће јој до тог евентуалног преокрета бити крајње антипатичан.

Ако се пак варамо, да и такав један моменат може код ње најти, онда нека је ове наше примедбе ни мало не енервирају. Нека и даље, као и досада што је, продужи да верује онима, који налазе, да је она на против сликарски таленат, и то велики таленат. Само онда нек буде сигурна да ће се морати разочарати, кад једном и сама буде увидела, на каквом је злехудном послу провела младост своју, и буде увидела, на шта су се свеле лепоте њених младачких снова; њена чежња и њена племенита амбиција.'

*

Изложбу слика г. Милоша Бабића, отворио је г. Синиша Кордић, и том приликом рекао је:

„Не упуштајући се у одређивања степена вредности ових слика... мислим да је доволно ако кажем да су ове слике изражajне па према томе и оригиналне.

„Можда ће неко рећи да је кубистички начин сликања био и прошао, али не треба сметнути с ума да тај израз долази тек с временом чији дух разбијености, можда највише у оваквом начину сликања може бити у повезаности, а да не изгуби ту своју разбијеност.“

Ми јако жалимо, што наводе г. Кордића о *повезаности* и о духу *разбијености* не можемо никако да доведемо у везу са оценом о сликарским делима, и мучимо се да дознамо чега између тога двога може бити заједничког. Он тиме није ништа рекао о квалитетима изложених офорбаних продуката г. Бабића, пошто ни један о њих није ни најмање аналисао.

Рекао је да су слике изражajне, али зашто су изражajне и у коме су смислу изражajне, он је пропустио да нас о томе обавести. Рекао је да је оригиналан. Али кад је и то рекао ми се питамо: да ли у тај мањи помислио на оног једног другог нашег сликара, који је у Павиљону на Калемегдану на својој *сликарској* изложби изложио и једног истинског гуштера разапетог на платну, и једну истинску војничку стару цокуљу, учвршћену на другом разапетом платну, за кога је критика такође нашла да је оригиналан. Ако је на њега мислио г. Кордић је имао апсолутно право, јер су обојица они у тако великој мери оригинални, онај са својим разапетим гуштером и војничком цокулом *као сликама* а г. Бабић са својим *сликама*. А те су слике у ствари само неке шарене линије и површине, које су у толикој мери бесмислене, да сваку од њих мора аутор претходно да објашњава и да каже шта претставља. Али што је ту нарочито интересантно то је: што после не само и злагачевог тумачења, но ни после евентуалног ту-

мачења њих и девет стотине деведесет деветорице, нико неће знати шта та ишарана платна пртстављају, пошто то ни један људски ум неће бити у стању да схвати.

Штета је само, што се г. Кордић оглушио о стално понављање г. Бабића, да је он сликама својим ишао на то, да претстави *динамичност*. Шта пак хоће г. Бабић с офарбаном динамичношћу, то је његова ствар. Али, кад му је то једина жеља и једина намера била, не би ли зар и он имао више успеха са својом *сликорском колективном изложбом*, да је просто на просту, у соби где су му *слике* изложене, на место слика изложио рецимо, један Дизелов мотор, један парни казан, једну ареопланску хелису, и рецимо само једну модерну локомотиву аеро-динамичног облика. У колико би мери тек

на тај начин био оригиналан, и у колико би настек на тај начин експерименталним путем обавестио о динамичности!

*

До које мере могу којекакве теорије модерног сликарства да помуте свест и отупе осећање и понеким добронамерним младићима као што је и г. Бабић, његова је изложба један од најеклатантнијих доказа. Потписани је све то говорио и њему. И једина је утеха у томе, што је потписанога уверавао, како он зна и другче да ради, и како зна и за класично сликарство, само, изоставио је да каже, да и он, као и сви редом *модерни* сликари, нема добро мишљење о класичним сликарима, и да их и он гледа далеко, далеко тамо негде испод себе.

П. Ј. Одавић.

Е С Т Е Т И К А

Многим претенциозним глупацима презирање форме ознака је генијалности. Тако мучно тражење за које је потребно доста храбости, тачног, изразајног и лепог цртежа, њима изгледа као права жртва публици. По њима су само некултурни дивљаци искрени. И ако не треба да се много истиче ни да кондензује експресију, форма је основа сваког трајног дела. Наука цртежа очврћава моделање, и даје лакоћу покрету.

„Већина пејзажиста, чистих колориста, сви реалисти у сликарству; дескриптивни романсијери, сладострасни елегичари, присталице бујне риме, поклоници фантазије уметности за уметност, сви пејзажисти, сви колористи, све реалисте поезије и језика, — не изражавају ли зар, сви они прерушену музiku? Кад и проза и стихови хоће пре свега да говоре самој машти, то јест, самим нервима, кад се поезија сведе у одабирању слика, сликарство у хармонију тонова, а стил у ефекте речи, и сликарство и поезија имају да ћуте пред музиком. Музика је јача од њих у слагању тонова и акорда, независно од сваке мисли, и у изражавању савршено геометријског ритма и каденце јача, да бележи палпитације органског живота и да претстави тајанствени однос наших органа са спољним светом..“

„Сви су покрети у природи ритмички, и сви су животни облици симетрични. Од огромне еволуције небулаза, која се дубином времена трансформисала у сунчев систем, до невидљивих ондулација то-плоте и светlosti; од великих револуција у историји до хроничних разлика у понуди и у тражњи, које одређују цену на тржиштима, сваки природни феномен врши се серијом осцилација око извесног центра или осовине. Кретање звезда око сунца, наизменичност дана и ноћи, положај удова на животињама као и положај лишћа на дрветима и биљу, правилност облика кристализоване материје, само су појаве основнога закона ритма... А где год нађемо на ритам, он нас узбуђује и пријатно потреса. Ко се не узбуђује каденцом музике за игру, и не осећа се пријатно потресен архитетонским облицима, тим ритмом линија...“

„У Сваком уметничком делу треба гледати три главна елемента, на основу којих подлеже критици а то су: техника, то јест, материјал и начин израде, композиција и израз, и форма у којој је довршена, без којих добро изведенih, уметник, ма колико обдарен био, неће заузети место међу правим уметницима...“

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Одавић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072
За Штампарију „Св. Ђорђе“ Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500

